

його відмінностях і особливостях. Він – насамперед людина, а будь-яка релігія – це засіб вияву людинолюбства.

Якоїсь однієї істинної релігії не існує. Істинним є те, що об'єднує, як спільний корінь, всі релігії. Це насамперед є віра в буття світу надприродного (і перш за все Бога), в спасіння завдяки вірі і слідуванню загальнолюдським нормам моралі, включеним різними релігіями у свій моральний канон, а також очікування блаженного життя в потойбіччі. Кожна релігія по-своєму вирішує ці істини. Одні напряму пов'язують людину з Богом, інші ж – між ними ставлять спасителя або ж якогось пророка. Одні вважають, що вирішити свою майбутню долю можна лише через дотримання величезної кількості пропонованих їхніми релігійними спільнотами обрядів і через посередництво служителя культу, інші ж, виходячи з того, що Бог – в тобі і він виявляється через твою душу, закликають до простого молитовного єднання з ним, до богомислія, а не тілорухання.

Відтак форми релігійної віри, які переважно й визначають специфіку віросповідань, є людським витвором. Навіть в Біблії Бог засвідчує своє буття, якщо українською мовою, то двохбуквеним висловом: „Я є”. Відтак іновірець, який вірить в Бога, є нашим попутником, а не боговідступником чи якимсь еретиком. Він йде до того ж Бога, що й ти, але іншою дорогою.

Релігійна плюральність не має формувати якусь агресивність у відносинах між конфесіями. Бо ж тоді не за Боже вестиметься боротьба, а за людське, створене людською фантазією і виписане чи то у Священних книгах різних релігій, чи то втілене в організаційних принципах вибудови їх спільнот, а чи ж в конфесійних обрядових діях. Певно тому, враховуючи це, Ісус Христос закликав любити не лише ближнього одновірця, а навіть ворога свого. Звідси органічно випливає висновок необхідності толерантності міжконфесійних відносин в релігійно-плюральному суспільстві, сприйняття іншого в його світоглядних і релігійних виявах таким, яким він є, щоб потім не вибачатися перед цим іншими, як це зробила (і хвала їй за це) Католицька Церква.

*Г. Удовенко **

ПРАВОВІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Гострота і важливість тематики, запрограмованих Конференцією, посилюється важливістю поточного політичного моменту в Україні. Звичайно, всі нинішні політичні процеси мають вплив і на взаємовідносини держави та релігійних організацій. Думаю, всі погодяться з тим, що проблематика сьогоденного наукового форуму, крім церковно-конфесійного має і виразний правозахисний аспект. Саме цим опікується Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і національних відносин, який я тут представляю.

Згідно зі статтею 35 Конституції України, право на свободу світогляду і віросповідання є невід'ємним правом кожного суцього в нашій державі. Слід зазначити, що реалізація цього права відбувається, на жаль, у складних умовах кризового стану Православ'я України, його розколу. Це є наслідком цілого ряду причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Не буду на них акцентувати увагу. Про все це добре відомо широкій громадськості. Ми глибоко переймаємося цими проблемами, які ось уже протягом багатьох років хвилюють мільйони віруючих.

* Народний депутат України, Голова Комітету Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин

Не можу не наголосити ще на одному важливому факторі, який помітно впливає на загальну ситуацію в релігійній сфері. Це той об'єктивний факт, що Україна, як і переважна більшість держав, має багатоетнічний склад населення. 22,2% його складають національні меншини, що дотримуються різних релігійних вірувань.

Релігійне життя значно активізувалось і набуло якісно нових вимірів із проголошенням незалежності України. Вперше в нашій історії було створено конституційно – правове поле для забезпечення свободи совісті й релігій. Зафіксовані конституційні гарантії (стаття 11 Основного Закону) щодо розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності корінних народів і національних меншин України.

Як відомо, в Україні діють релігійні організації з чітко вираженою етноконфесійною ознакою – реформати, лютерани, іудеї, мусульмани, караїми, кримчаки. Цей список можна продовжувати і продовжувати. Так, зокрема, однією із складових конфесійної карти України є іслам. Загальна чисельність мусульман в Україні поступово зростає і на сьогодні становить близько 2 млн. 200 000 осіб мусульманського походження. З даним фактом держава повинна постійно рахуватися, зокрема, задовольняти і специфічні потреби цієї категорії громадян.

В українському суспільстві утверджується конфесійний плюралізм. Тобто є не тільки християни, а й представники багатьох інших віровчень. Етно- та неорелігії мають у нас відповідні умови для свого розвитку. Єдина вимога до них - будувати свої взаємовідносини на принципах релігійної толерантності.

Необхідно також окремо сказати, що в Україні "пустили коріння" не лише конфесії, близькі до християнства та інших світових релігій. З'явилися й інші, часто екзотичні релігійні спільноти, угруповання, відгалуження тощо, далекі від національної культури і духовності українського народу.

У зв'язку з цим, варто було б окремо зауважити стосовно лібералізму нормативно – правової бази України у даній сфері. Справді, вітчизняне законодавство тут за своїм гуманістичним пафосом та майже відсутністю обмежуваних санкцій не має аналогу в Європі. Проголошуючи принцип відокремлення церкви від держави, воно декларує автономність обох цих інституцій.

Декларується також рівність перед законом всіх без винятку конфесій. Їм надаються широкі можливості для реалізації власних інтересів. За жодною з них не закріплюється пріоритетів та привілеїв. Такий стан у цілому узгоджується з демократичними цінностями українського суспільства. Разом з тим, законодавство ще не зовсім відповідає українській культурно-історичній традиції. Адже остання формувалась під впливом переважно двох християнських релігійних напрямів - православного і греко-католицького. Та, як це не прикро, ні Конституція України, ні Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації" не відображають величезної ролі й духовного вкладу цих конфесій у боротьбу українського народу за незалежність та національне державотворення.

Для порівняння можна навести приклади більш принциповішої оцінки і ставлення до історичної наступності у цій делікатній духовній сфері з боку більшості держав як Західної, так і Східної Європи.

Так, наприклад, Болгарія, Великобританія, Греція, Грузія, Румунія, Сербія встановили особливі привілеї для своєї історичної церкви. Державні інституції Словенії, Угорщини, Хорватії укладають спеціальні угоди (з певними умовами) із впливовими релігійними організаціями. Латвія, Литва, Чехія прямо визначають перелік пріоритетних конфесій. Австрія, Латвія, Литва, Росія вводять обмеження щодо тих віросповідань, які є маловідомими, чия діяльність породжує певні підозри або котрі не засвідчили свою підтримку національних інтересів держави, у якій вони функціонують.

Все це, на мою думку, слід ретельно, вдумливо і раціонально врахувати всім, хто причетний до сфери релігійних відносин в Україні. І, насамперед, це стосується законодавців та фахівців, що працюють у даній галузі. За всієї багатоманітності релігійно-

церковної мережі сучасної України більшість релігійних громад все ж знаходиться у системі координат різних напрямів християнства, насамперед, православ'я.

Коротко зупинюся на ключових проблемах у цій головній царині віросповідання наших громадян. Найбільше тривожить сьогодні поглиблення регіоналізації українського суспільства за конфесійною ознакою. Вона проходить по все тій же згубній для України лінії розлому «Захід-Схід».

Цей негативний процес цілком обумовлений повною залежністю найбільшої православної конфесії - Української Православної Церкви Московського патріархату від Москви та її глобальної політики. Адже Московська патріархія є суто національною російською релігійною установою, а відтак захищає винятково інтереси Російської держави. Їй байдужі національні інтереси України. Для неї найважливіше - обмежити вплив супротивника-конкурента. Її деструктивні дії перешкоджають веденню нормального діалогу між представниками різних віросповідних напрямів. Це призводить до прямого протистояння цілих регіонів, а мільйони віруючих стають заручниками такої політики, чим брутально порушуються їхні основоположні громадянські права.

Особливо яскравий прояв вказані негативи мали під час Помаранчевої революції, у ході Президентських виборів 2004 року. Вони, на жаль, повторилися і під час Парламентських виборів 2006 року.

Антидержавницька, антиукраїнська позиція УПЦ Московського патріархату особливо виразно проявляється у ході загальнонаціональних акцій та заходів. Так, під час Помаранчевої революції в Києві, у Софійському соборі відбувається загальний молебень за Україну. Глави УПЦ КП, УАПЦ і УГКЦ присутні особисто, а УПЦ МП відряджає одного з архієпископів. На Майдані взагалі відсутні представники Московського патріархату. Вшанування мільйонних жертв Голодомору. Здавалося б, сюди не прийти причин немає. Беруть участь всі, включаючи мусульман. Московський патріархат обмежується посланням. А загинуло 10 млн. українців під час Голодомору 1932-1933 років.

13 грудня 2005 р. в Національній Опері, у Києві, зібрався Перший Всеукраїнський церковно-громадський форум "За Українську Помісну Православну Церкву". Я мав честь бути запрошеним на цей форум. Виступав там. В Оперному театрі приблизно 1,5 тисячі місць. Театр був забитий віруючими. Це наш найбільш престижний зал. Звичайно ж, УПЦ МП повністю проігнорувала цей форум. А ми ж спрямовуємо всі зусилля на встановлення толерантних відносин між всіма гілками, між всіма православними конфесіями, в сучасній демократичній Українській державі.

Чому так відбувається? Тому, що Московський патріархат понад 300 років керував Київською метрополією. Це було в умовах політичної залежності від Росії. Україна на той час не мала статусу держави. Можливо тоді підлеглість Київської метрополії Москві мала певну, хоч і дещо сумнівну логіку. Та тепер політичні умови змінилися. Україна проголосила незалежність. Помаранчева революція переконала весь світ, що наш народ, нарешті, по-справжньому встав із колін і заявив про себе, як про сучасну європейську націю. Але конфліктогенність релігійного середовища України заважає нам впевнено рухатися європейським шляхом.

Незаперечним фактом є вплив різних церков і релігійних об'єднань на Український парламент. Ось вже багато років поспіль ми не можемо ухвалити нове законодавство про свободу совісті та релігійні організації. Не можемо тому, що винесені на розгляд Верховної Ради України законопроекти не задовольняють амбіції певних релігійних структур і прихильних до них угруповань народних депутатів. Даний факт красномовно свідчить про реальну силу впливу деяких релігійних організацій.

Слід твердо усвідомити, що посилення тиску з боку будь-якої конфесії на українське суспільне життя неприйнятне для демократичного європейського устрою незалежно від того, чи внаслідок латентної, а чи ж легальної клерикалізації воно відбувається. Тому впорядкування Україною свого конфесійного простору є одним з

ключових завдань, причому тих завдань, які лежать в основі суспільно-гуманітарних трансформацій відповідно до стандартів Об'єднаної Європи.

Невідкладного розв'язання вимагає питання врегулювання відносин між трьома гілками православ'я - УПЦ КП, УПЦ МП та УАПЦ, поступової їх інтеграції у Помісну Українську Православну Церкву.

Міжнародний досвід переконує нас в ефективності подібної практики. Так, традиційно православні держави - Греція, Грузія, Болгарія, Румунія мають власні Помісні Православні Церкви, що абсолютно позитивно впливає на зміцнення їхніх зовнішньополітичних позицій. Патріотичні, по-демократичному настроєні політичні сили нашої держави вважають відсутність в Україні незалежної Помісної Православної Церкви як велику несправедливість і серйозне порушення світового православного правопорядку. Адже йдеться про Українську Церкву - найбільшу Православну Церкву світу з більш як тисячолітньою історією! Коли бути до кінця відвертим і об'єктивним, то слід категорично наполягати на невідкладному об'єднанні трьох церковних розгалужень в Україні. Без цього повноцінно розбудувати національну державу практично неможливо.

Українська Помісна Православна Церква давно існує в наших душах, але її треба стверджувати і в суспільному житті.

Можливо, я дещо загострив ситуацію, але всі 15 років незалежності конфліктна ситуація між трьома конфесіями є своєрідною константою, що досить негативно впливає на розбудову Української демократичної незалежної суверенної держави, особливо в умовах після Помаранчевої революції.

*Л. Горбунова**

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО СВОБОДУ СВИТОГЛЯДУ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Відповідно до Конституції України 1996 року Україну проголошено демократичною державою (стаття 1), в якій визнається та діє принцип верховенства права (стаття 8). Як визначає Конституція, права і свободи людини разом з їх гарантіями розкривають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини становить головний обов'язок держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність (стаття 3). Я тут повторила ті норми Конституції, які ви всі добре знаєте, для того, щоб наголосити, яке важливе значення це має для держави.

У системі органів виконавчої влади місію забезпечення державної правової політики, серцевину якої складають утвердження верховенства права і забезпечення прав і свобод людини, покладено на Міністерство юстиції України. Тому Міністерство при здійсненні цієї політики спрямовує основні свої зусилля на забезпечення усталеного демократичного розвитку суспільства, в основі якого має лежати система нормативних та інституційних механізмів впровадження принципу верховенства права у практичну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів.

Одним з найважливіших напрямів діяльності у цій сфері ми вважаємо забезпечення права кожного на свободу світогляду та віросповідання, що гарантоване статтею 35 Конституції України. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Зазначена стаття закріплює також

* Заступник міністра юстиції України